

KENTE GÖÇ VE YOKSULLUK

DİYARBAKIR ÖRNEĞİ

ORTA DOĞU TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
KENTSEL POLİTİKA PLANLAMASI VE
YEREL YÖNETİMLER ANABİLİM DALI
2001 YILI STÜDYO ÇALIŞMASI

Ankara-Kasım 2002(2. Baskı)
Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Anabilim Dalı
Yayın No: 6
1. Baskı Ankara-Eylül 2002

Derleyenler:
Prof.Dr. Melih ERSOY
Doç.Dr.H. Tarık ŞENGÜL

Yayına Hazırlayan:
Arař.Gör.Sezin DEMŞEK

Kapak Tasarımı:
Öğr.Gör. Fatih ÖZ

Çalışma grubu olarak;

Diyarbakır'da yürütülen alan çalışması sırasındaki katkılarından dolayı Hayriye ÇELİK, Özdemir GÜNDOĞAN ve Oltan EVCİMEN'e, Politika önerileri konusunda çalışma grubumuza yardımcı olan Sn. Rıfat DAĞ'a;

Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi çalışanlarından mimar Necati PİRİNÇCIOĞLU'na;

ODTÜ Mimarlık Fakültesi basım işliği çalışanlarına...

TEŞEKKÜR EDERİZ...

*Alan çalışmamıza destek olan
tüm Diyarbakırlı yoksullara.....*

ÖNSÖZ..... 7

1. DİYARBAKIR KENTİNDE KENTSEL YOKSULLUK VE GEÇİNME STRATEJİLERİ: KARŞILAŞTIRMALI BİR DEĞERLENDİRME..... 9

Doç.Dr.H.Tarık ŞENGÜL, Prof.Dr. Melih ERSOY

1.1. GİRİŞ	9
1.2. YOKSULLUĞUN EKONOMİK VE SINIFSAI BOYUTLARI.....	13
1.3. HANEHALKI GEÇİNME STRATEJİLERİ	15
1.3.1. Geçinme Stratejileri ve Hanehalkı içindeki Konumları Açısından Kadının Konumu	15
1.3.2. Geçinme Stratejileri ve Çocukların Konumu	17
1.3.3. Geçinme Stratejileri ve Sosyo-Mekansal Dinamikler	18
1.3.4. Geçinme Stratejileri ve Kırla İlişkiler.....	20
1.4. DAYANIŞMA ÖRÜNTÜLERİ VE KENTSEL YOKSULLUK	22
1.5. SONUÇ.....	23

2. GÖÇ OLGUSUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ..... 25

Berna KAHRAMAN, Özlem COŞKUN, Gülçin TUNÇ

2.1. GÖÇ OLGUSU	25
2.1.1. Göç Kavramının Tanımlanması.....	25
2.1.2. Göç Çeşitleri	26
2.1.3. Göçün Sebepleri	29
2.1.4. Göç Olgusunu Ele Alan Farklı Yaklaşım ve Kuramlar	29
2.2. GELİŞMİŞ VE AZ GELİŞMİŞ ÜLKELERDE İÇ GÖÇ SÜRECİ	32
2.2.1. Gelişmiş Ülkelerde Kentleşme ve İç Göç Süreci.....	32
2.2.2. Azgelişmiş Ülkelerde Kentleşme ve İç Göç Süreci.....	33
2.3. TÜRKİYE'DEKİ İÇ GÖÇ SÜRECİ.....	34
2.3.1. 1990'a Kadar Olan Köyden Kente Göç.....	34
2.3.2. 1990 Sonrası Köyden Kente Zorunlu Göç.....	39
2.3.2.1 Zorunlu Göçün Nedenleri.....	40
2.3.2.2. Zorunlu Göç Süreci	40
2.3.2.3. Zorunlu Göçe Maruz Kalan Ailelerin Sorunları.....	45
2.3.2.4. TBMM Göç Komisyonu Karar ve Görüşleri	46
2.4. SONUÇ	48

3. YOKSULLUK OLGUSUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ..... 49

Edip BALCI, Sezin Demşek, Can ERTUNA

3.1. YOKSULLUK TARTIŞMALARININ KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ	49
3.1.1. Yoksulluk Olgusunun Tanımlanması	49
3.1.2. Yoksulluk Olgusu Üzerine Geliştirilen Yaklaşımlar	50
3.1.3. Yoksulluk Olgusuna Getirilen Yeni Bakış Açılırları	52
3.1.4. Yoksulluk Kültürü	53
3.2. GELİŞMİŞ ÜLKELERDE YOKSULLUK	56

3.2.1. Refah Dönemi ve Kentsel Yoksulluk.....	56
3.2.2. Yeni Liberal Dönemde Yaşanan Değişim ve Yeni Yoksulluk.....	57
3.3. ÜÇÜNCÜ DÜNYA ÜLKELERİNDEKİ KENTSEL YOKSULLUK..	61
3.3.1. Yoksulluğun Ekonomik Göstergeleri.....	62
3.3.1.1. İstihdam	62
3.3.1.2. İşsizlik	62
3.3.1.3. Enformel Sektör.....	63
3.3.1.4. Geçinme Stratejileri	64
3.3.1.5. Kadın ve Çocuk Emeği	65
3.3.2. Eşitsizlik.....	65
3.3.3. Yoksulluğun Toplumsal Göstergeleri	66
3.3.3.1. Sağlık	66
3.3.3.2. Eğitim	68
3.3.3.3. Toplumsal Cinsiyet İlişkileri	68
3.3.4. Yoksulluğun Mekansal Göstergesi: Konut ve Konut Çevresi.....	69
3.3.4.1. Yoksulluk Göstergesi Olarak Konut ve Çevresi.....	70
3.3.5. Kent Yoksulları ve Siyaset.....	71
3.3.5.1. Kent Yoksullarının Siyasi Eğilimleri.....	71
3.3.5.2. Patronaj İlişkilerinin Kent Yoksulları İçin Önemi.....	72
3.3.5.3. Cemaatleşme.....	72
3.3.6. Sonuç.....	73
3.4. TÜRKİYE'DE KENTSEL YOKSULLUK ÜZERİNE YÜRÜTÜLEN ÇALIŞMALAR.....	73
3.4.1. 1980'lerin Ortalarına Kadar Yürütülen Tartışmalar.....	74
3.4.2. 1990 Sonrası Yoksulluk Çalışmaları: Enformel İlişki Ağlarının Değişen Niteliği	76
3.4.2.1. Enformel İlişki Ağları ve Kent Yoksulları.....	76
3.4.3. Zorunlu Göç ve Kentsel Yoksulluk.....	78
4. DİYARBAKIR KENTİNİN DEMOGRAFİK, TOPLUMSAL VE KÜLTÜREL YAPISI	79
<i>Özlem COŞKUN</i>	
4.1. DEMOGRAFİK YAPI	80
4.1.1. Diyarbakır İlinin Demografik Özellikleri	80
4.1.2. Alan Çalışmasının Değerlendirilmesi	85
4.1.2.1. Hanelerin Demografik Özellikleri	85
4.1.2.2. Hane Halkının Demografik Özellikleri.....	89
4.1.2.3. Hane Reisinin Demografik Özellikleri	90
4.1.2.4. Çocukların Demografik Özellikleri	91
4.2. GÖÇ.....	92
4.2.1. Diyarbakır İlinde Göç	92
4.2.2. Alan Çalışmasında Göç.....	93
4.3. EĞİTİM.....	95
4.3.1. Diyarbakır İli.....	95
4.3.2. Alan Çalışmasının Değerlendirilmesi	106

4.4. SAĞLIK.....	109
4.4.1. Diyarbakır İli	110
4.4.2. Alan Çalışmasının Değerlendirilmesi.....	112
4.5. SOSYAL ve KÜLTÜREL YAPI.....	116
4.5.1. Diyarbakır İli	116
4.5.2. Alan Çalışması.....	122
4.6. SONUÇ.....	127

5. DİYARBAKIR KENTİNİN EKONOMİK YAPISI..... 133

Özlem COŞKUN, Sezin DEMŞEK, Can ERTUNA, Gülçin TUNÇ

5.1. DİYARBAKIR EKONOMİSİNİN SEKTÖREL TEMELDE İNCELENMESİ.....	133
5.1.1. Tarım Sektörü.....	136
5.1.2. Sanayi Sektörü.....	137
5.1.3. Hizmet Sektörü ve Diğer Alt Sektörler	139
5.2. ÇEŞİTLİ GÖSTERGELERLE DİYARBAKIR İLİNİN TÜRKİYE ve BÖLGE İÇİNDEKİ YERİ	140
5.2.1. Gayri Safi Milli Hasıla.....	140
5.2.2. Kamu Yatırım Harcamaları	142
5.2.3. Genel Bütçe Vergi Gelirleri.....	144
5.2.4. Toplam Banka Kredileri – Toplam Banka Mevduatları	144
5.2.5. Özel Sektör Yatırım Teşvikleri.....	146
5.3. DİYARBAKIR KENTİNDE EMEK GÜCÜNÜN DURUMU	148
5.3.1. Emek Gücünün Demografik Özellikleri	152
5.4. ALAN ÇALIŞMASININ DEĞERLENDİRİLMESİ.....	153
5.4.1. Hane Reislerinin İstihdam Durumu	153
5.4.1.1. Ücretli-Maaşlılar	155
5.4.1.2. Kendi Hesabına Çalışanlar	157
5.4.1.3. İşsizler/Düzenli İş Olmayanlar	158
5.4.2. Kent Yoksullarının Emek Pazarındaki Durumu	162
5.4.3. Kent Yoksullarının Tüketim Kalıpları.....	165
5.5. DEĞERLENDİRME.....	166

6. DİYARBAKIR KENTİNİN SOSYO-MEKANSAL DÖNÜŞÜMÜ 169

Gülçin TUNÇ

6.1. DİYARBAKIR KENTİNİN DEMOGRAFİK DÖNÜŞÜMÜ.....	169
6.2. DİYARBAKIR KENTİNİN SOSYO-MEKANSAL DÖNÜŞÜMÜ.....	172
6.2.1. Kentin 1990 Yılı Öncesi Sosyo-Mekansal Dönüşümü	172
6.2.2. Kentin 1990 Yılı Sonrası Sosyo-Mekansal Dönüşümü	173
6.2.3. İmara Uygun ve İmar Dışı Konut Sunumu ve Gelişimi	175
6.2.4. Konutların ve Konut Kullanıcılarının Özellikleri.....	178
6.2.4.1. Semtlerin Sosyo-Mekansal Özellikleri.....	178
6.2.4.2. Konut Mülkiyet İlişkileri.....	182
6.2.4.3. Konutların Fiziksel Özellikleri.....	188

6.2.4.4. Hanehalkı Hareketliliği ve Konut Kullanıcılarının Yaşam Mekamı Tercihleri	194
6.2.5. Zorunlu Göç Sürecinin Kentsel Altyapıya Etkileri Ve Yaşanan Sorunlar	204
6.2.5.1. Altyapı Sorunlarına İlişkin Genel Bir Değerlendirme	204
6.2.5.2. İçme Suyu Şebekesi	205
6.2.5.3. Kanalizasyon ve Atıksu Şebekesi	207
6.2.5.4. Elektrik Şebekesi	208
6.3. SONUÇ	209
7. KENT YOKSULLARI ARASINDAKİ DAYANIŞMA ÖRÜNTÜLERİ ve SİYASİ TAVIRLAR.....	211
<i>Gülçin TUNÇ</i>	
7.1. KENT YOKSULLARININ ARASINDAKİ DAYANIŞMA ÖRÜNTÜLERİ VE KENT YOKSULLARININ SİYASİ TAVIRLARI: İLGİLİ YAZINA KISA BİR BAKIŞ	211
7.2. ALAN ÇALIŞMASININ DEĞERLENDİRİLMESİ	213
7.2.1. Kent Yoksullarının Toplumsal İlişkileri ve Dayanışma Örüntüleri	213
7.2.1.1. Yardımlaşma ve Dayanışma Örüntüleri.....	213
7.2.1.2. Memleketle ve Hemşehrilerle Kurulan İlişkiler	214
7.2.2. Kent Yoksullarının Siyasi Tavrı	216
7.2.2.1. Vakıf/Dernek Üyeliği	216
7.2.2.2. Yaşam Çevresine İlişkin Sorunlar Karşısında Toplu Hareket	216
7.3. SONUÇ	219
8. GÖÇ SÜRECİNİN YARATTIĞI TOPLUMSAL SORUNLAR.....	221
<i>Can ERTUNA</i>	
8. 1. DİYARBAKIR KENTİNDE SUÇ ORANI	225
8. 2. GÖÇ SÜRECİ ve KENTSEL YOKSULLUĞUN NEDEN OLDUĞU SORUNLARIN YOL AÇTIĞI BUNALIM ve İNTİHAR OLAYLARI ...	231
8. 3. DİYARBAKIR'DAKİ TOPLUMSAL SORUNLARIN ÇOCUKLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ: ÇALIŞAN ÇOCUKLAR ve SOKAK ÇOCUKLARI.....	234
8. 4. SONUÇ	235
9. KENT YOKSULLARI ARASINDA TOPLUMSAL CİNSİYET İLİŞKİLERİ.....	237
<i>Sezin DEMŞEK</i>	
9.1. KAVRAMSAL ÇERÇEVENİN DEĞERLENDİRİLMESİ	237
9.1.1. Toplumsal Cinsiyet İlişkileri.....	237
9.1.2. Hane Halkı Geçinme Stratejileri	238

9.1.3 . Göç Sürecinde Kadın.....	242
9.1.3.1. Zorunlu Göç ve Toplumsal Cinsiyet	243
9.2. ALAN ÇALIŞMASININ DEĞERLENDİRİLMESİ.....	243
9.2.1. Hane Reisi Kadınlar.....	244
9.2.2. Kadınların İstihdam Durumu.....	245
9.2.3. Kadınların Eğitim Durumu.....	247
9.2.4. Kadın Sağlığı.....	251
9.3.5. Hane Halkı Geçinme Stratejilerinde Kadının Rolü	253
9.3.6. Toplumsal İlişki Ağlarında Kadının Yeri	255
9.3. ZORUNLU GÖÇE MARUZ KALMIŞ KADINLARIN KENTE UYUM SORUNLARI	257
9.4. ÖNERİLER.....	258
10. AİLE İÇİ ŞİDDET	261
<i>Sezin DEMŞEK</i>	
10.1. İLGİLİ YAZININ DEĞERLENDİRİLMESİ.....	261
10.2. ALAN ÇALIŞMASININ DEĞERLENDİRİLMESİ.....	264
10.2.1. Alan Çalışmasının Genel Bulguları	264
10.2.1.1. Aile İçi Fiziksel Şiddet.....	265
10.2.1.2. Aile İçi Duygusal Şiddet	266
10.2.1.3. Aile İçi Cinsel Şiddet	267
10.2.2. Aile İçi Şiddetin Sosyo-Ekonomik Değişkenlerle İlişkisi	268
10.2.2.1. Ekonomik Koşulların Aile İçi Şiddete Etkisi	268
10.2.2.2. Eğitim Düzeyinin Aile İçi Şiddete Etkisi	269
10.2.2.3. Aile Yapısı ve Büyüklüğünün Aile İçi Şiddete Etkisi.....	271
10.2.3. Aile İçinde Şiddetin Yeniden Üretimi	271
10.2.4. Zorunlu Göç Sürecinin Aile İçi Şiddete Etkileri	274
10.3. DEĞERLENDİRME.....	275
11. SONUÇ ve POLİTİKA ÖNERİLERİ	277
<i>Özlem COŞKUN, Sezin DEMŞEK, Can ERTUNA, Gülçin TUNÇ</i>	
SONSÖZ.....	291
KAYNAKLAR.....	293